

Др МИРА РУЖИЋ
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

О АНТИЧКОЈ УМЕТНОСТИ:

Историја уметности или археологија?

Апстракт: Тумачење археолошких налаза (скулптура, сликарство, уметничко-занатски производи), немају исте визуре из угла историчара уметности и археолога. Те две научне дисциплине, иако различите, дуго су на Филозофском факултету у Београду изучаване у оквиру једног наставног програма. Такав програм обликовао је и створио незаборавне стручњака чије је поље интересовања била античка култура као целина. Енциклопедијско познавање класичне грчке културе омогућило је Бранку Гавели, Александрини Цермановић Кузмановић и Драгославу Срејовићу да на прави начин сагледају њен утицај и значај на потоње цивилизације, пре свега римску. Иако по много чему другачија, она своје корене има у класичној грчкој и хеленистичкој култури, уз не тако мали допринос на многим пољима уметности и науке.

Кључне речи: археологија, историја уметности, Филозофски факултет у Београду

Поглед на један исти древни предмет који изнедри земља, као и однос према њему, различити су код историчара уметности и археолога. То је посебно уочљиво данас, у време уских специјалности. У тзв. хуманистичке науке све више имају упилива методе природних наука, а свеобухватност погледа на уметничко дело као одраз како материјалне тако и духовне културе нестаје и уступа место површности. С друге стране, другу половину XX века обележили је све шира примена вештачке интелигенције. Чини се да су нове генерације, пре свега класичних археолога, делимично импресиониране могућностима које су нове технологије и природне науке унеле у ову хуманистичку науку, помало заборавиле оно што је полазна основа наших проучавања – античке уметнике и дела која морамо добро познавати да бисмо

на правилан начин тумачили прошлост и појаве које се манифестују вековима касније.

Историја уметности и археологија дуго су на Филозофском факултету у Београду, све до 1962. године, иако различите научне дисциплине, изучаване у оквиру једног наставног програма.¹ Такав програм обликовао је и створио незаборавне стручњаке чије је поље интересовања била античка култура у ширем смислу. Бранко Гавела, Александрина Цермановић Кузмановић и Драгослав Срејовић били су, можемо слободно рећи, врсни како археолози тако и историчари уметности, стасали под утицајем својих славних претходника, пре свега Михаила Валтровића и Милоја Васића.

Археологија је уведена у наставни план Велике школе, односно Универзитета у Београду, тек седамдесетих година 19. века, а први значајан корак у томе представља акт упућен 1880. године министру просвете и црквених дела у вези с „начином попуњавања катедара на Великој школи“.² Већ 17. априла 1881. године, на предлог Ст. Новаковића, министра просвете и црквених дела, а указом Милана Обреновића, за професора археологије на Великој школи и чувара Народног музеја постављен је Михаило Валтровић.³

✱

Професор Михаило Валтровић (1839–1915) завршио је природњачки Лицеј у Београду, где је краће службовао у Главној управи грађевина, да би потом био послат, као државни питомац, у Карлсруе, где изучава архитектуру (сл. 1). До 1866. године радио је као професор реалне Гимназије у Београду, а потом у Министарству грађевина. Професор Велике школе на катедри за грађевину постаје 1875. године. Већ поменути указом Милана Обреновића 1881. године добија Катедру археологије. Заједно с колегама Ј. Жујовићем, Д.С. Милутиновићем, Ј. Рашковићем и С. Николајевићем био је један од оснивача Српског археолошког друштва 1883. године, већ 1884. године покрене свима добро знани часопис *Старинар* који излази и данас, а чији је

---

¹ Према Статуту од 20. јуна 1961, а који је потписан 12. јуна 1963. године, Факултет се састоји од осам одељења, међу којима је по први пут и Археологија (в: Р. Михаљчић, Н. Хавелка, Филозофски факултет (1963–1998), у: *Филозофски факултет (1838–1998)*, Београд 1998, 4–5).

² У овом акту се, поред осталог, каже: „Што се тиче попуњавања упражњених или ново предложених катедара које припадају историјско-филолошком одсеку Филозофског факултета, Савет Велике школе налази да се ни једна од ових катедара не би могла одмах дефинитивно попунити, пошто ни за једну за сада нема спремних кандидата осим Археологије, која се има спојити са Народним музејом и која би се могла стечајем попунити“. Опширније о томе: Д. Срејовић, Археологија на Великој школи и Универзитету у Београду, у: *Искусства ирошлосии*, Београд 2001, 93).

³ Детаљније о историјату Одељења за археологију видети у: М. Милинковић, Одељење за археологију, у: *Филозофски факултет (1838–1998)*, Београд 1988, 425–440.

уредник био све до 1907. године. У исто време, обављао је и дужност чувара Народног музеја у периоду од 1881. до 1895. године. Милан Обреновић га је 1887. године именовао за првих 16 редовних чланова Српске академије наука. Посебно треба истаћи прва научна ископавања која је обавио у Виминацијуму 1882. године. У вези с тим, веома је интересантна једна његова критичка напомена о томе ко и како треба да врши археолошка ископавања: „Археолошком истраживању није главни и последњи смер просто накопавати и гомилирати старине. Оно тежи за сазнавањем свију, па и најситнијих података, за познавање свију спољних прилика, спојених са наласком разних људских творевина од земље, метала или другог каквог градива. Зато треба истраживањем да рукује зналачко и у посматрању и истраживању извезбано око. Простом физичком снагом и простом тежњом за добивање ствари, употребљени будак, не чини услуге науци, но наноси јој огромне штете; јер њиме просто раскопана старина, изгубљена је за науку [...].“⁴ Треба имати на уму да је професор Валтровић и први предлагач савременог Закона о заштити споменика културе те слободно можемо рећи да он инситуционализује археологију као науку.

*

О професору Милоју М. Васићу (1869–1956), његовој необичној личности и животном путу, могле би се написати књиге (сл. 2).⁵ Пошто је 1892. године дипломирао на Филолошком одсеку Филозофског факултета Велике школе, радио је неко време као средњошколски наставник у унутрешњости. Премештен је за Београд 1895. године да би обављао дужност помоћника М. Валтровића у Народном музеју. На предлог свог професора, Михајла Валтровића, 1896. године упућен је на студије археологије у Берлин, али је 1898. године прешао у Минхен где је следеће године докторирао код чувеног професора Фуртванглера. Овиме је српска археологија добила свог првог школованог археолога. По повратку у земљу, држи наставу из археологије на Великој школи, једно време и без надокнаде. Изабран је за доцента Класичне археологије 1903. године. Како су, на основу Закона функције професора археологије на Великој школи и чувара Народног музеја, ове две функције биле спојене, новопостављени доцент заменио је Михаила Валтровића и на дужности чувара Народног музеја 1906. године, после Валтровићевог коначног пензионисања. Кабинет за археологију је од 1906. године радио у склопу Семинара за класичну археологију и историју уметности. Посебан Семинар за археологију оснива се 1920. године, тек пошто је функ-

⁴ М. Валтровић, Преисторијске старине у ваљевском и подринском округу, *Сјаринар* 3–4/X/1893 (1900), 96.

⁵ Опширније о професору Милоју М. Васићу видети: М. Милинковић, Ка историјату наставе археологије на Филозофском факултету у Београду, *Гласник САД* (1989), 124–137; Исти, Одељење за археологију, у: *Енциклопедија српске историографије* (ед. С. Ђирковић, Р. Михаљчић), Београд 1997, 134–137.

ција професора на Великој школи и чувара Народног музеја коначно раздвојена. У овом периоду предмет носи наслов *Класична археологија*, иако је у пракси обухватао и праисторију Балканског полуострва. Иако пензионисан 1939. године, професор М. М. Васић наставља да држи предавања као хонорарни наставник до 1941. године. После Другог светског рата настава из археологије обновљена је 1947. године, а М. М. Васић реактивиран и постављен за управника Археолошког семинара. Ову дужност обављао је све до 1955. године, када је коначно пензионисан. Ширина његових погледа на археологију јасно се огледа у наставном плану у коме, између осталог, каже: „Издажу се писани и материјални културни извори на пољу целокупног духовног и материјалног људског живота, и то архитектуре, скулптуре, сликарства, уметничких заната, оруђа и оружја, керамике, тореутике, индустрије, ковање новца итд. У ову област улази још религија, митологија, култови, ритуали и фолклор уколико су у вези с очуваним споменицима који се проучавају [...]“⁶ У својим предавањима из класичне археологије обухватио је праисторијски период Егеје и наших области, наглашавајући да класична археологија чини основу за археолошка проучавања уопште.

*

Плејада професора, стасала почетком друге половине 20. века под утицајима својих великих претходника, уткала је класично образовање (познавање историје, уметности, класичних језика) у археолошки поглед на антички свет. У овом раду поменућемо само неке од њих – Бранка Гавела, Александрина Цермановић-Кузмановић и Драгослава Срејовића. Археолози или историчари уметности, енциклопедијско познавање класичне грчке културе омогућило им је да на прави начин сагледају њен утицај и значај на потоње цивилизације, пре свега римску. Иако по много чему различита, она своје корене има у класичној грчкој и хеленистичкој култури, али се мора истаћи и њен не тако мали допринос на многим пољима уметности и науке, цивилизацијске тековине које су уткане и у савременог човека.

*

Професор Бранко Гавела (1914 – 1994) постао је асистент Археолошког семинара Филозофског факултета 1947. године када је отпочео с предавањима из Праисторијске археологије (сл. 3). Студенти тзв. IV групе Филозофског факултета (историја уметности и археологија) слушали су током прве две године студија наставу заједно да би се после тога могли одредити за један од два смера – археолошки или историјско уметнички. Учествовао је у креирању Одељења за археологију које се одвојило 1962. године и при томе био шеф Катедре за праисторијску археологију током читаве

---

⁶ Б. Гавела, Д. Срејовић, З. Летица, Катедра за археологију, у: *Свој година Филозофској факултету*, Београд 1963, 278.

наставне каријере, све до пензионисања 1982. године. Иако је био фасциниран најстаријим епохама развоја човека, пре свега палеолитским налазиштима које је открио у Србији,⁷ кроз његова предавања провејавала је љубав према епохи која је трајно обележила европску културу – епохи Фидије, Перикла и великана грчке философије, историје и књижевности. Зато нас не изненађују наслови у његовој библиографији као сто су чланци *Хомеров лик у античкој скулптури* (Зборник Филозофског факултета Београд XII/1, 1974) и *Фидија и Парџенон* (Зборник Филозофског факултета Београд VII/1, 1963) али и непролазне монографије штампане у више издања као што су *Историја уметности античке Грчке* (1969, 1982, 1987, 2002), *Фидија* (1962, 2006) и *Епоруци* (1978, 2007), у којима упознајемо Бранка Гавелу као естету и историчара уметности. Сагледавајући његово обимно научно дело, можемо слободно да кажемо да се као археолог највише исказао на пољу праисторијске археологије, али је и у најстаријим рукотворинама човека умео да уочи естетику и препозна уметнички занос. Оно што га је фасцинирало јесте развој људских заједница и преношење знања и уметности како хронолошки тако и просторно. То се нарочито односи на протоисторијски период и подручје Балкана.⁸ Колико је био привржен тековинама античке, пре свега хеленске културе, можда најбоље илуструје његов преводилачки рад на објављивању дела Аристотела и Цицерона.⁹ О свеобухватности његовог погледа на „стари век“ сведочи и чињеница да је све до 1982. године, као и професор Милоје. М. Васић, на Одељењу за историју уметности, студентима држао наставу из предмета *Уметности старог века*.¹⁰

*

У низу научника који су били археолози, али у исто време и подједнако и историчари уметности (а могло би бити и обрнутим редом), с поштовањем се сећам професора који су на мене имали највећи утицај и били ин-

⁷ Б. Гавела, *Палеолиит Србије*, Београд 1988. Детаљније о раду професора Б. Гавеле на пољу праисторијске археологије видети: И. Кузмановић, *Научна мисао Бранка Гавеле, Антика, савремени свет и рецејција античке културе*, Београд 2012, 156–164.

⁸ Емотивно веома везан за подручје са кога је потекао, а инициран необичном лепотом налаза и богатством стратиграфије на које је наишао током археолошких истраживања Жидовара, написао је низ научних студија о догађајима и утицајима који су претходили римским освајањима Балкана: *Антички култ Хероса као наслеђе преисторијског друштва (Жива антика, 1953, 99–109)*, *О проблему порекла и јединства Индоевропљана (Зборник Филозофског факултета 6/2, 1962)*. Детаљније о библиографији Б. Гавеле видети: М. Сладић, *Библиографија радова професора др Бранка Гавеле, Зборник Филозофског факултета XVII, 1991, 3–10*.

⁹ Aristoteles, *Metafizika*, predgovor M. Budimir, preveo B. Gavela, Beograd 1971; Cicero, Marcus Tullius, *Filozofski spisi*, preveli B. Gavela i V. Tomović, Novi Sad 1987.

¹⁰ П. Драгојевић, *Одељење за историју уметности, у: Филозофски факултет (1838–1998)*, Београд 1998, 364.

спирација за овај рад. Незаборавни тандем који су чинили Александрина Цермановић-Кузмановић и Драгослав Срејовић пленио је својом енергијом а понекад и изазивао завист због лакоће са којом су остваривали своје замисли. Потпуно различити по карактеру, скоро контрастни, чинили су складни тим у који је Професор уносио своју енергију и знање, способност организације и лепршавост а Професорка своје широко познавање античке цивилизације, перфектно познавање страних језика и своју пословичну систематичност и прецизност.

*

Професор Александрина Цермановић (1928–2001) рођена је у Београду (сл. 4). По свршеној гимназији, уписала се на Филозофски факултет у Београду. Током студија њен изразити карактер и појава нису могли да прођу незашажено. Строги и често пута оштар на речима, професор Милоје М. Васић запазио је изузетно способну госпођицу Цермановић. Као један од његових најбољих студената, по дипломирању, почиње да ради на Филозофском факултету 1951. године и ненаметљиво гради сопствену академску каријеру. Докторску дисертацију под насловом *Трачки коњаник у култури балканских народа* одбранила је 1962. године. У звање доцента изабрана је 1964. године, а у звање ванредног професора 1970. године. Редовни професор Одељења за археологију Филозофског факултета у Београду постаје 1978. године. Пошто је професор Б. Гавела пензионисан, од 1982. године на Одељењу за историју уметности, студентима држи наставу из предмета Уметност старог века.

Како је то њен наследник, професор Александар Јовановић лепо изрекао „... Да је по сну или жељи, Александрина Цермановић-Кузмановић [...] бавила би се монументалном архајском скулптуром или уснулом етрурском цивилизацијом. Пратила би Паусанијин пут по егејским острвима и јонској обали или сводила резултате истраживања Волтере [...].“¹¹ Уместо тога, са истом истрајношћу и жаром откривала је тајне римских утврђења и некропола у Србији и Црној Гори. Нама, који смо имали срећу да слушамо њена предавања, чини се да је била „она права“ управо на часовима на којима нас је упознавала с лепотом арјајске пластике, Фидијом и Праксителом или уводила у тајне хеленског сликарства кроз анализу и тумачење сликаних ваза. Ту је долазио до изражаја њен префињени осећај за лепо и огромно познавање хеленске цивилизације у целини. Римска уметност је ипак није остављала равнодушном, нарочито у оним сегментима у којима је била оригинална – а то је, пре свега, портрет.

Иза Професорке је остао дугачак списак објављених радова – монографија, стручних и научних расправа и приручника за студенте.¹² Предајући се

¹¹ А. Јовановић, Александрина Цермановић-Кузмановић, професор, истраживач, пријатељ, у: *Vestigatio vetustatis*, Београд 2001, 10.

¹² Библиографија, у: *Vestigatio vetustatis*, Београд 2001, 19–29.

антици и желећи да је својим студентима што више приближи, превела је с немачког сјајну публикацију о сутону античког света,¹³ писала одреднице за *Енциклопедију ликовних уметности* 3–4 (Загреб, 1964–1966) и *Ликовну енциклопедију Југославије* 1–2 (Загреб, 1984–1987), а посебно место у њеној библиографији имају археолошки коментари у преводу Паусаније.¹⁴ Још је, можда, значајнији списак тема које је започела да пише, радећи на себи својствен начин, на старом папиру и на старој писаћој машини чија смо слова одмах препознавали. Њеном смрћу монографије о Коловрату и Коминима изгубиле су аутентичног писца. Имала је, на срећу, довољно снаге и енергије да доврши текст за монографију о својој омиљеној Текији, чији излазак из шампе, на жалост, није доживела.¹⁵

*

Професор Драгослав Срејовић (1931–1996) рођен је у Крагујевцу, где је завршио основну и средњу школу (сл. 5). Дипломирао је 1954. године на групи за археологију, код професора Милоја М. Васића, с радом под насловом *Однос и развој сликарства и илустрације у ирчкој уметности VI, V и IV века*. Асистент постаје 1958. године, да би 1965. године, после одбрањене тезе под називом *Неолијска и енеолијска антропоморфна илустрација у Југославији* (1964), био изабран за доцента на предмету Праисторијска археологија. До своје преране смрти, 1996. године, водио је Катедру за праисторијску археологију, најпре као ванредни професор (од 1970. године) а потом као редовни професор (од 1976. године). За дописног члана САНУ изабран је 1974. године, а редовни члан постаје 1983. године. Дубоко проникавши у срж класичне цивилизације захваљујући свом учитељу, проф. Милоју Васићу, Драгослав Срејовић је желео да проникне дубље у развој и схватање суштине човека. Како је то сам објаснио, историјске епохе су га ограничавале већ датим објашњењима и тумачењима славних античких писаца. Рукотворине древних земљорадника и ловаца пружале су његовом истанчаном и радозналном духу непрегледан и неограничен простор за истраживање ове теме.

Ипак, чини се да је епоха, коју обично називамо *Класична Грчка*, била пресудна за формирање његове личности уметника – уметника лепе речи, сликарства, скулптуре, музике, позоришта и философије. По његовим речима „... повезан увек за живот и природу, грчки уметник је од ње као Антеј добијао снагу и сигурност. Тако је постављен први и основни задатак грчке уметности: такмичити се са природом која својим безбројним варијацијама облика и кретања првенствено занима грчког уметника. Он се никада не удаљава од природе и зна да својим мислима и осећањима постави границе и одреди праву меру; он је религиозан, али никад није фанатик;

¹³ F. Gerke, *Kasna antika i rano hrišćanstvo*, Novi Sad 1973.

¹⁴ Археолошки коментари, у: Паусанија, *Опис Хеласе* I–II, Нови Сад 1994.

¹⁵ A. Cermanović-Kuzmanović, *Tekija*, Belgrade 2004.

машта, али никад не мистифицира, идеалише, али ипак остаје увек реалист [...].¹⁶

Убеђен да, маколико човек сам креира свој живот, историјске прилике формирају људе, постулат који је дефинисао још у свом дипломском раду, успео је да нам објасни и на веома жив начин дочара епоху Тетрархије и успон човека рођеног ван аристократских кругова Рима који је доспео до царског трона. Чини се да је као психоаналитичар, поткован класичним образовањем, проникнуо у Галеријеву душу. Из таквих размишљања проистекла је сјајна студија о Ромулијани као Галеријевом политичком тестаменту. Објашњавајући шта уствари Гамзиград представља, професор Срејовић каже: „Положај Ромулијане, као и све што је ту изграђено или из удаљених делова Царства донесено – моћни бедеми са циновским полигоналним кулама и раскошно декорисаним улазима, храмови са олтарима и криптама, дворане са скупоценим мозаицима, оплатама и скулптурама, као и хладовити перистели са фонтанама – све се то идеално усклађује са Галеријевом приватном биографијом, а истовремено и са његовим концептом римске државе и царске власти. Ромулијана је, у ствари, велики политички и идеолошки споменик: она својим положајем, архитектуром и декорацијом илуструје мит о богом даном владару који, рођен у забити Царства, од незнаног оца и хвале достојне мајке, остварује највеће подвиге, заводи ред, усређује своје поданике и најзад задобија вечни живот, тј. бива увршћен међу богове. У њој је све монументално, луксузно и трајно, свуда бљешти тврди и скупоцени камен, а на све стране су приказани Херкул, Ескулап и Дионис, који су, као и власник палате, били синови смртница, најпре хероји а затим велики богови [...].¹⁷

Иако су га многи називали археологом срећне руке, свој успех у науци Драгослав Срејовић дугује пре свега огромном знању и неуморном раду. Та комбинација га је, уз осећај и потребу да проникне још дубље у бит проблема, често враћала неким одбаченим идејама или давала крила за нова, међу савременицима често несхваћена тумачења. Како је то И. Ивањи учила, „биће још археолошких открића и уметничких лепота из древне прошлости, али нема више таквог историчара уметности међу археолозима и археолога међу историчарима уметности [...].“

*

На крају, морамо се осврнути и на непролазне радове које је непоновљиви тандем Срејовић – Цермановић Кузмановић оставио као најзрелије плодове својих истраживања. У њима се највише оцртава двојност која је у поднаслову овога рада – историја уметности или археологија. Чини се да су поставили образац који морамо пратити ако желимо да схватимо античког човека.

¹⁶ Д. Срејовић, *Однос и развој сликарства и илустрације у ирчкој уметности VI, V и IV века*, дипломски рад одбрањен на Групи за археологију 1954. године.

¹⁷ Д. Срејовић, *Кад смо били културно средиште света, у: Искусства прошлости*, Београд 2001, 133.

Каталози *Римска скулптура у Србији* (Београд, 1987) и *Антички портрети у Југославији* (Београд, 1987) јасно дефинишу своје ауторе као врсне познаваоце античке скулптуре, како грчке тако и хеленистичке, а надамсе римских дела насталих по узору на класична дела. Приближили су нам и оно што је у римској скулптури било оригинално и другачије – римски портрет. Настао на двоструким изворима етрурске уметности с једне стране и утицаја Велике Грчке с друге стране, кроз ове радове можемо да пратимо развој римског портрета. Стишњен између Велике Грчке и Етрураца, Рим је прихватао утицаје са обе стране. Мајсторство у изради реалистичких портрета је последица етрурских утицаја и обичаја узимања посмртних воштаних маски (*imago*). У етрурској уметности лепо је, на неки начин, у другом плану, у сенци онога што је стварно. Овај, тако рећи натурализам, оплемењен је утицајима јужноиталских грчких колонија, тако да у римском портрету, поред наглашене индивидуалности, препознајемо, некад у већој некад у мањој мери, класичне грчке или хеленистичке одјеке.

Свесни да је у животу људи у антици, па и у уметности, религија имала једну од кључних улога, своје познавање класичне уметности базирали су на дубоком познавању древних митова и религија. Своја истраживања и знања поделили су с нама кроз два капитална дела која се баве овом темом: *Речник грчке и римске митологије* (Београд, 1979) и *Лексикон религија и митова древне Европе* (Београд, 1992). Тумачећи ове митове, показали су нам како треба посматрати и тумачити сликане вазе, велелепне скулптуре са забата храмова, а у исто време трагати за детаљима у предметима свакодневне употребе који нам одају страхове и наде својих власника. Показали су да је уметност у Европи у античком периоду била богата струја која се пунила с различитих врела. Тумачећи митове и легенде древних Келта, Ибераца, Илира, Трачана и других народа који су насељавали Европу, откривали су и тумачили и њихову уметност.

1.

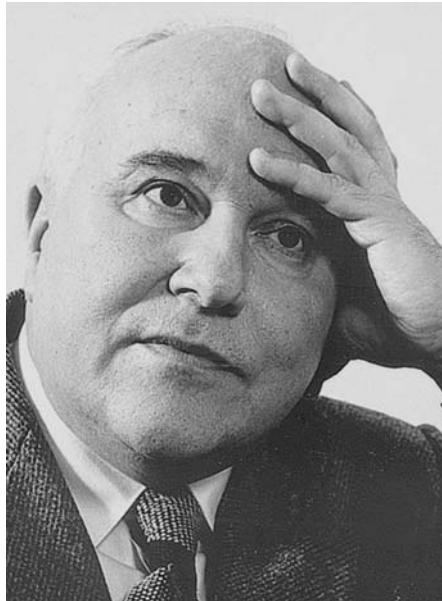
2.

3.

4.

5.

СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА
LIST OF ILLUSTRATIONS

Слика 1 – Професор Михаило Валтровић (1839–1915)
Figure 1 – Professor Mihailo Valtrović (1839–1915)

Слика 2 – Професор Милоје М. Васић (1869–1956)
Figure 2 – Professor Miloje M. Vasić (1869–1956)

Слика 3 – Професор Бранко Гавела (1914–1994)
Figure 3 – Professor Branko Gavela (1914–1994)

Слика 4 – Професор Александрина Цермановић Кузмановић (1928–2001)
Figure 4 – Professor Aleksandrina Cermanović Kuzmanović (1928–2001)

Слика 5 – Професор Драгослав Срејовић (1931–1996)
Figure 5 – Professor Dragoslav Srejić (1931–1996)

MIRA RUŽIĆ, Ph.D.

Faculty of Philosophy
University of Belgrade

ABOUT CLASSICAL ART:

History of art or archaeology?

Summary

The interpretation of archaeological material (sculpture, painting, handicraft objects) does not have the same visage in the eyes of a historian of art and an archaeologist. Those two disciplines, although different in some aspects, were studied on Faculty of Philosophy in Belgrade within the same curriculum. This program was modelled by unforgettable scientists and professors whose field of interest was Classical culture. Branko Gavela, Aleksandrina Cermanović Kuzmanović and Dragoslav Srejić were at the same time archaeologists and historians of art, who matured under the influence of their famous predecessors: Mihailo Valtrović and Miloje Vasić.

Archaeology was introduced to Belgrade University on April, 17th 1881 when Mihailo Valtrović (1839–1915) became professor of archaeology. Professor Valtrović (Fig. 1) was at the same time custodian of The National Museum in Belgrade. His successor, Miloje M. Vasić (1869–1956), also performed those two functions (Fig. 2). His curriculum included material and non-material sources in the field of human civilization – architecture, sculpture, painting, handicraft, tools, weapons, pottery, coins etc., but also religion, mythology and folklore.

Towards the second half of the 20th century the students of Professor M. M. Vasić started their academic careers. Professor Branko Gavela (1914 –1994) was

head of the Prehistoric cathedra up to his retirement in 1982 (Fig. 3). Although fascinated by the Paleolithic sites he discovered in Serbia, he was devoted to the epoch that for ever marked European culture – the epoch of Phidias, Pericles and great names of Greek philosophy, history and literature. His appetite for classical culture can be seen in the titles of his bibliography and in the fact that the students of the Department of History of Art attended his lecture on Ancient Art.

Aleksandrina Cermanović Kuzmanović and Dragoslav Srejić were an unforgettable tandem of professors who were at the same time archaeologist and historians of art. Professor Srejić's energy, knowledge and organizational ability combined with professor Cermanović Kuzmanović's broad understanding of classical civilisation and perfect knowledge of languages made a harmonious team of two almost totally different people.

Professor Aleksandrina Cermanović Kuzmanović (1928–2001) started her academic career in 1951 (Fig. 4). Like her older colleague, professor Gavella she lectured in both History of Art and Archaeology, focusing on the Greek and Roman period. Although she preferred Greek art (both from the archaic and classical periods) she investigated successfully Roman fortresses on the Danube and necropolises in Serbia and Montenegro.

Professor Dragoslav Srejić (1931–1996) was also a student of Miloje M. Vasić (Fig. 5). He became his assistant in 1958 but was limited to the curriculum of Prehistoric archaeology. The artefacts of ancient hunters and peasants gave him more opportunity for researching the past. Convinced that historical circumstances modelled human beings, he explained the period of the Tetrarchy and the rise of a man born of Roman aristocracy who became an Emperor.

The incomparable team Srejić – Cermanović Kuzmanović left us the most mature fruits of archaeology and history of art, in catalogues of Roman sculpture in Serbia and Roman portraits in Yugoslavia, as well as in dictionaries of classical religions, myths and legends. Analyzing the religion and myths they showed how to observe Greek painted pottery, magnificent sculptures in temple gables and at the same time to understand the people that made them. They also showed us that European classical art was a rich stream with very different springheads of Celtic, Iberian, Illyrian or Thracian culture